

Govorica predmetov

Maja Godina Golija, Vanja Huzjan, Špela Ledinek Lozej

Govorica predmetov

Maja Godina Golija, Vanja Huzjan,
Špela Ledinek Lozej

•efka•

dela etnologije, folkloristike in kulturne antropologije

♦ *Urednik*: Jurij Fikfak ♦ *Uredniški odbor*: Saša Babič, Tatiana Bajuk Senčar, Maja Godina Golija, Barbara Ivančič Kutin, Miha Kozorog, Monika Kropelj Telban, Dan Podjed, Saša Poljak Istenič, Ingrid Slavec Gradišnik, Katarina Šrimpf Vendramin

Maja Godina Golija, Vanja Huzjan, Špela Ledinek Lozej

♦♦♦ **Govorica predmetov** ♦♦♦

♦ *Uredila*: Ingrid Slavec Gradišnik ♦ *Recenzentki*: Marija Klobčar in Kristina Toplak
♦ *Jezikovni pregled*: Ingrid Slavec Gradišnik ♦ *Prevod*: Jeremi Slak ♦ *Oblikovanje in prelom*:
Jernej J. Kropelj ♦ *Izdajatelj*: ZRC SAZU, Inštitut za slovensko narodopisje ♦ *Zanj*: Ingrid
Slavec Gradišnik ♦ *Založnik*: Založba ZRC ♦ *Za založnika*: Oto Luthar ♦ *Glavni urednik*:
Aleš Pogačnik ♦ *Tisk*: Cicero, Begunje, d. o. o., Ljubljana ♦ *Naklada*: 300

Za prosto dostopno spletno različico prve e-izdaje veljajo določila mednarodne licence Creative Commons CC BY-NC-ND 4.0:

<https://doi.org/10.3986/9789610505297>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

930.85:39(=163.6)

GODINA-Golija, Maja

Govorica predmetov / Maja Godina Golija, Vanja Huzjan, Špela Ledinek Lozej ;
[prevod Jeremi Slak]. - Ljubljana : Založba ZRC, ZRC SAZU, 2021. - (efka : dela
etnologije, folkloristike in kulturne antropologije, ISSN 2784-403X)

ISBN 978-961-05-0527-3

ISBN 978-961-05-0529-7 (pdf)

COBISS.SI-ID 54814211

COBISS.SI -ID= 54817027

© 2021 Maja Godina Golija, Vanja Huzjan, Špela Ledinek Lozej in ZRC SAZU

♦♦♦ Izid knjige je omogočila Javna agencija za raziskovalno dejavnost RS. Raziskava je bila opravljena s finančno podporo Javne agencije za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije kot del programa Etnološke in folkloristične raziskave kulturnih prostorov in praks (P6-0088, 2015–2021). ♦♦♦

Govorica predmetov

Maja Godina Golija, Vanja Huzjan,
Špela Ledinek Lozej

ZALOŽBA
Z R C

Ljubljana, Založba ZRC, ZRC SAZU, 2021

VSEBINA

Predgovor	7
Vanja Huzjan	
Razmerje med človekom in predmetom	9
Razmerje med snovjo in kulturo	9
Nastanek razmerja	11
Razmerje v etnologiji	13
Analiza razmerja: Hermenevtika, strukturalizem, Michel Foucault	16
Analiza razmerja: Objektivizacija, ontološki obrat, Christopher Tilley	19
Analiza razmerja: Ekonomija, ekologija	24
Razmerje v sklepu: Gon, diskurz	26
Maja Godina Golija	
Zgodovina raziskovanja materialne kulture na Slovenskem	28
Po sledih prvih zapisov o materialni kulturi	28
Znanstveno utemeljeni pristopi k raziskovanju materialne kulture	41
Raziskave materialne kulture po drugi svetovni vojni	47
Raziskave materialne kulture v zadnjih treh desetletjih ...	52
Špela Ledinek Lozej	
Stanovanjska kultura: Ognjišča v Vipavski dolini – od središča vsakdanjih praks do kulturne dediščine	60
Razvoj in formalne spremembe ognjišč	61
Ognjišča – večnamenska in večpomenska središča gospodinjstev	66
Ognjišča – (kulturna) dediščina	70

Vanja Huzjan

Oblačilna kultura: Oblačilni videz predšolskih otrok in skrb zanj.....	76
Novorojenčki in dojenčki.....	78
Meščanski otroci.....	81
Kočarski otroci.....	88
Otroci predmestnega trgovca s kmetijo.....	90
Otroci primestnih delavcev.....	91
Otroci primestnih gostačev.....	92
Otroci obrtniško-delavske družine.....	93
Oblačilna beda.....	94

Maja Godina Golija

Prehranska kultura: Buče in bučno olje – proizvodnja, uporaba, dediščinjenje.....	99
Metodološka izhodišča raziskovanja.....	100
O zgodovini izdelovanja bučnega olja na Štajerskem... ..	103
Način pridobivanja bučnega olja in tradicionalna receptura.....	106
Bučno olje v tradicionalni prehrani na Štajerskem.....	108
Novosti v načinih izdelave bučnega olja in njegovi uporabi.....	110
Nekaj misli za konec.....	113
Opombe.....	116
Literatura.....	121
Imensko in stvarno kazalo.....	145
The Language of Objects.....	168

PREDGOVOR

Človeško bitje je rojeno v predmetni svet in z odraščanjem naraščajo tudi njegovo znanje, spomini, čustva in vrednote, povezane s predmeti. Ti v življenju posameznika nimajo le praktične, to je funkcionalne vrednosti, marveč pomembno povezovalno, pa tudi ločevalno vlogo. Pomen predmetov je odvisen predvsem od njih samih in od kontekstov, od tega, kdo jih izdelava in kako, kako se uporabljajo, sprejemajo ali odklanjajo, izboljšujejo, spreminjajo in prenašajo. Nekateri med njimi imajo za posameznika in skupnost posebno funkcijo: delujejo kot znaki, s katerimi sporočajo vrednote, nazore, družbeni in ekonomski položaj, etnično pripadnost, verovanje in drugo. Zaradi tega daje materialna kultura vedno zanesljive podatke o ljudeh – o nas samih, pa tudi o drugih, danes, v preteklosti in tudi v prihodnosti, tako kot npr. predmeti v muzejih, v trgovinah ali v domačih omarah. Tudi v sodobnosti, v času širitve pomena virtualnega sveta, so predmeti pomemben del naše eksistence in komunikacije, so vidni, zelo povedni in razumljivi indikatorji, kaj smo.

Zanimanje za materialno kulturo in preučevanje predmetov je staro toliko, kolikor je star interes za ljudi kot posameznike in skupnosti. Že med začetniki evropske etnologije je bilo živo tudi zanimanje za predmete in materialno kulturo. Kaj so imeli ljudje oblečeno, kako in kje so živeli ter stanovali, kaj je sestavljalo njihove jedilne obroke, katere in kakšne so bile njihove značilne praznične jedi ter katera orodja in pripomočke so uporabljali pri delu, so samo nekatera vprašanja, ki so jih preučevali narodopisci in etnologi v dolgi zgodovini raziskovanja tega področja.

O tem govori tudi ta knjiga, ki skuša predstaviti ne le sodobne poglede na raziskovanje materialne kulture, temveč tudi bogato zgodovino raziskovanja tega področja bivanja. Poznavanje preteklih sestavin materialne kulture in njenega raziskovanja, po mnenju avtoric, pojasnjuje tudi današnje življenje in kulturo, socialne in regionalne razlike, kakršne so značilne tudi za sodobno slovensko družbo. Zato lahko zapišemo, da sta materialni svet in kultura tisti del našega bivanja, ki je vseobsegajoč in stalen – predstavlja celovitost človekovega delovanja in opozarja na skupne, prepoznavne značilnosti družbe.

V knjigi so predstavljene tri etnološke študije – o bivalni, oblačilni in prehranski kulturi –, ki z obravnavo materialnih sestavin govorijo o ljudeh, času in okolju. Avtorice pri tem obravnavajo in upoštevajo sodobna etnološka izhodišča raziskovanja materialne kulture, ki je v zadnjih desetletjih postala tudi predmet obsežnejših obravnav drugih znanstvenih disciplin, npr. zgodovinopisja, antropologije, sociologije, kulturologije in drugih. Etnologija kot veda, ki se z njenim raziskovanjem ukvarja od svojega začetka, predstavlja seveda le določen tok raziskovanja tega področja kulture, zelo obsežen, bogat, a morda manj poznan.

Predmeti in z njimi povezano gradivo, viri in upodobitve, ki so jih etnologi zbirali o materialni kulturi, so deloma predstavljeni tudi v tej knjigi. Z njo želimo opozoriti na njihov pomen za razumevanje kulture Slovencev, pa tudi drugih narodov. Kajti materialna kultura niso samo nemi predmeti, ampak univerzalna govornica – pripoved o posameznikih in o skupnostih, o njihovem življenjskem slogu in identiteti, o ekonomskih, družbenih in zgodovinskih okoliščinah življenja. Pripoveduje o individualnih in kolektivnih spominih, o preteklosti in sedanosti, o sodobnih praksah memorializacije in dediščinjenja. Zato v ospredju sodobnih etnoloških raziskovanj materialne kulture niso le obravnave predmetov samih in tega, kako jih ljudje ustvarjajo in uporabljajo, marveč tudi to, kako predmeti ustvarjajo ljudi ter še posebej, kako ustvarjajo razmerja med njimi.

Maja Godina Golija
V Mariboru, septembra 2020

THE LANGUAGE OF OBJECTS

The monograph *The Language of Objects* offers an insight into the various epistemologies of materiality in (Slovenian) ethnology. Three case studies complement the theoretical introduction and research overview. Using different epistemic-theoretical approaches, three authoresses address three fields of material culture (housing, clothing, food) in three Slovenian regions (Vipava Valley, Ljubljana and surroundings, Styria).

In the chapter **Relationship between Man and Culture**, **Vanja Huzjan** highlights the claims and approaches to the study of objects and material culture. She analyses the relationship between subject (me) and object (non-me, other (s)) established in earliest childhood, explicates the relationship between “matter” and “culture” in the term “material culture”, and sheds light on epistemic horizons in ethnology and other humanities and social sciences. The central section is devoted to the analysis of the following relations: (1) between the hermeneutic and structural approaches, which interpret objects separately or as involved in systems, but which, according to Michel Foucault, are defined by the epistemes and respectively enabled by the current discourse; (2) between the studies of material culture, which emphasize the materiality of objects and postulate at their extreme that “things make people” (Daniel Miller), the posthumanist ontological turn that seeks to transcend the dualism between “concept” and “thing”, and approaches that take into account the agency of things; (3) and between (political) economy, within which “things” have a (material) practical or exchange value, and planetary ecology, or the mass production of objects to satisfy commodity fetishism

and the consequent degradation of the environment. The analysis concludes with a definition of human relations to materiality and objects driven by instinct and discourse. The (also material) daily life of humans is created/reproduced within multiform, socially regulated relations between the satisfaction of personal needs (given basic material conditions) and (also materialized) social practices (of control).

In the chapter **History of Research into Material Culture in Slovenia**, the authoress **Maja Godina Golija** notes that interest in the material circumstances of existence was already expressed by ancient authors and medieval chroniclers and visitors (in Slovenian lands, Paolo Santonino). The costumes, dwellings and foods of the Carniolan population were described in detail by Johann Weikhard von Valvasor in his *Glory of the Duchy of Carniola* (1689). The study of the material elements of culture then blossomed – in parallel with the educational efforts in the field of agriculture (Marko Pohlin), food preparation and household management (Valentin Vodnik) – in the Enlightenment period with the works of Anton Tomaž Linhart and Balthasar Hacquet. Material elements were not in the foreground of interest for collectors of so-called folk treasures in the Romantic period, except for individual descriptions of traditional costumes (Stanko Vraz) and those dealing with economic issues, housing and nutrition (Jožef Kosič). The material conditions of the people in Lower Carniola were then presented comprehensively and critically by Janez Trdina. Industrialization, urbanization and nationalisms in the second half of the 19th century, brought a growing interest in collecting objects related to the rural life of the (recent) past and the so-called folk creativity, which was claimed as a representation of the uniqueness and richness of national culture. This was put forth in Matija Murko's report from the ethnographic exhibition in Prague (1896), followed by a study of the history of the houses in the South Slavs (1905–1906). Museological efforts in this regard were realized by the Royal Ethnographic Museum in Ljubljana (founded in 1923). In the first half of the 20th century, Franjo Baš already considered the subject matter's social dimensions in his regional research of building construction, industrial buildings,

farm implements, and economic practices. In the second half of the 20th century, regional research on functional and social aspects of material culture, especially on food, handicrafts, rural economy, housing and clothing culture, was conducted by Vilko Novak, Boris Orel, Fanči Šarf, Marija Makarovič, Anka Novak, Tone Cevc, Angelos Baš, Gorazd Makarovič, Janez Bogataj and Irena Keršič. Contemporary Slovenian ethnological studies of clothing culture address communicative aspects of clothing in addition to the political and cultural contexts (e.g. Angelos Baš, Janja Žagar Grgič, Bojan Knific, Katarina Šrampf Vendramin). In the study of food, food components were examined as markers of ethnic and social identities (Janez Bogataj, Maja Godina Golija, Boris Kuhar, Jana Mlakar Adamič, Jernej Mlekuž, Brigita Rajšter) or as part of heritage-making (Maja Godina Golija, Špela Ledinek Lozej, Saša Poljak Istenič, Nena Židov). Studies of building and household culture, next to the typological and functional aspects, also raise the issues of historical development, social stratification and conservation practices (Gorazd Makarovič, Mojca Ravnik, Vito Hazler, Jerneja Ferlež, Špela Ledinek Lozej).

Špela Ledinek Lozej in her chapter **Housing Culture: The Fireplace in the Vipava Valley - From the Centre of Daily Practices to Cultural Heritage** outlines the formal and perceptual changes related to the fireplace in the 20th century, describing changes in position, size, materials, equipment; as well as changes in instrumental use, social role and symbolic dimension, based on research into household culture and reflection on the multiplication of institutional and non-institutional practices of cultural heritage.

Vanja Huzjan in the chapter **Clothing culture: Appearance and Care for Garments**, presents differences in children's clothing from different social classes in Ljubljana and its surroundings in the first half of the 20th century. She finds that differences in clothing were most pronounced between rich and poor, urban and rural, and male and female children, each in relation to status, grooming, and gendered items. The class context appears most evident, expressed in the undesirable attributes of poor people's clothing and the pursuit of fashion signaling wealth.

Maja Godina Golija in her chapter **Food Culture: Pumpkins and Pumpkin Oil – Production, Uses, Heritage-Making** gives an introductory overview of the premises of ethnological food research, followed by a treatise on the past and present production and role of pumpkin oil in local nutrition, as well as in gastronomic, tourism and identity domains and heritage practices.

Monografija *Govorica predmetov* je premišljena strnitev raziskav različnih podob materialne kulture, ki skoz obravnavo materialnih sestavin na poseben način govorijo o ljudeh, različnih časih in različnih družbenih okoljih. Raziskovanja materialnega sveta se avtorice ne lotevajo zaradi njega samega, temveč zaradi vloge, ki jo ima v skupnosti. Odnos med človekom in predmetom opazujejo skoz razmerje med snovjo in kulturo, z analizo različnih raziskovalnih pristopov pa ga kritično premišljajo. Z obravnavo zgodovine raziskovanja materialne kulture in s premisleki današnjih pogledov osvetlujejo pomen sodobnih poudarkov v preučevanju materialne kulture oziroma prenosa težišč s predmetov na kontekste in ravnanje s predmeti.

Dr. Marija Klobčar

ISBN 978-961-05-0527-3 19 €

efka dela etnologije, folkloristike
in kulturne antropologije